

12. URSU, L., SARACIUC-GORDEA L., GÎNJU S., RUSULEAC T. Sinteze EcoEducaționale. Retrospectivă, actualitate și perspectivă a Educației Ecologice, [online]. Chișinău, 2010, p. 212, 1994, [citată 26.04.2022]. Disponibil: <http://dir.upsc.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/142/Ursu%2C%20Ludmila%20-%20Sinteze%20Ecoeducationale.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

CZU: 37.013

ASPECTE CONCEPTUALE ALE EVALUĂRII PROIECTELOR EDUCAȚIONALE

Bulat Violeta
UPS „Ion Creangă”
(Republica Moldova)
ORCID: 0000-0002-6261-445X

Adnotare

În cadrul proiectului educațional evaluarea este un act care se integrează organic în procesul de învățare, creând relații interactive și circulare. Proiectele educaționale, în marea lor majoritate, pun accent pe dezvoltarea învățării creative, menite să formeze oameni inovatori și conștienți de propriile capacități, facilitând învățarea și promovând evaluarea participativă. Rolul evaluării pe durata implementării proiectului este unul crucial, toți participanții fiind interesați de calitatea procesului și a rezultatelor. Rapoartele de evaluare privind proiectele educaționale reprezintă instrumente funcționale pentru echipa de implementare, finanțatori și beneficiarii direcți, pe de o parte, dar și pentru întreaga comunitate educațională, inclusiv pentru factorii de decizie, pe de altă parte.

Cuvintele-cheie: proiect educațional, evaluare, evaluator, raport de evaluare.

Abstract

Within the educational project, assessment is an act that is organically integrated into the learning process, creating interactive and circular relationships. Most of educational projects emphasise the development of creative learning, aimed at developing innovative and self-aware people, facilitating learning and promoting participatory assessment. The role of evaluation during project implementation is crucial, with all participants having a stake in the quality of the process and outcomes. Evaluation reports on education projects are functional tools for the implementation team, development partners and direct beneficiaries on the one hand, but also for the whole education community, including decision-makers, on the other.

Keywords: educational project, evaluation, evaluator, evaluation report.

Conform recomandărilor Comisiei Europene, competențele reprezintă un factor important al competitivității și al dezvoltării personale. Datorită transformărilor economice rapide, toate țările Uniunii Europene derulează reforme pentru a îmbunătăți capacitatea sistemelor de învățământ. Aceste reforme oferă o educație de calitate și asigură un acces liber la aceasta. În acest sens, Comisia Europeană oferă asistență țărilor membre și celor partenere prin expertiză, programe educaționale implementate, schimb de practici relevante și suport permanent în procesul de adaptare a legislațiilor naționale la noile condiții socio-economice.

În acest context, Republica Moldova ca și celelalte țări care implementează proiecte educaționale orientate spre consolidarea capacității sistemului educațional ajunge la etapa de evaluare a rezultatelor obținute prin intermediul finanțărilor externe și/sau interne.

În articolul 4 din Codul educației al Republicii Moldova, se menționează că educația este o prioritate națională și factor primordial al dezvoltării durabile a unei societăți bazate pe

cunoaștere. Printre principiile fundamentale ale educației (Articolul 7 Codul educației al Republicii Moldova, 2020), se specifică principiul calității, relevanței, transparenței, participării și responsabilității. Despre dialogul social și parteneriatul dintre instituțiile de învățământ cu alte instituții din sfera de cercetare, mediul de afaceri, sindicate, societatea civilă și mass-media se menționează în articolul 8 din Codul educației al Republicii Moldova. Aceste prevederi legislative orientează procesul de conceptualizare a metodologiei evaluării proiectelor educaționale.

Evaluarea proiectelor educaționale se realizează în mare parte de către finanțatori și prezintă interes în rândul factorilor de decizie și cercetătorilor. Necesitatea evaluării proiectelor finanțate din diferite fonduri alocate pentru proiectele educaționale stimulează dezvoltarea acestui domeniu.

În Republica Moldova, domeniul evaluării proiectelor educaționale se află la etapa incipientă, deoarece obiectul său - proiectele educaționale - a apărut în urmă cu aproximativ un deceniu. Primele evaluări de proiecte fiind cele realizate de către partenerii de dezvoltare cu finanțare externă, în baza a cinci criterii generale acceptate la nivelul Uniunii Europene: *relevanță, eficiență, eficacitate, impact, sustenabilitate*. În anul 2019 comunitatea internațională a donatorilor a convenit asupra criteriilor de evaluare a proiectelor în cadrul Comitetului de Asistență pentru Dezvoltare al Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică, și anume: *relevanța, coerența, eficacitatea, eficiența, impactul și durabilitatea*.

O evaluare riguroasă a proiectelor educaționale ține cont și de contextul în care se implementează, de managementul eficient și eficace, de factorii externi care pot să influențeze rezultatele și impactul acestora.

Procedural, pentru evaluarea proiectelor, UNESCO (2005) propune cinci etape semnificative: (1) elaborarea mandatului și a termenilor de referință: problematica, scopul evaluării, condiții de implementare, metodologia colectării datelor; (2) elaborarea proiectului: analiza programului existent și a evaluărilor preliminare, formularea ipotezelor, scopurilor și întrebărilor evaluative, a strategiei de colectare, analiza datelor și a valorificării rezultatelor; (3) implementarea proiectului: colectarea și analiza datelor, elaborarea proiectului; (4) utilizarea rezultatelor; (5) analiza evaluării.

În cursul evoluției istorice a evaluării, au apărut o varietate aproape de neînțeles de modele și abordări, ceea ce reprezintă o provocare pentru beneficiarul evaluării. Evaluatorii care nu doresc să analizeze această complexitate pentru a identifica abordarea adecvată pentru evaluarea lor, inventează una nouă. Acestea nu numai că consumă resurse financiare, dar și sporesc complexitatea abordărilor de evaluare.

Pentru efectuarea unei evaluări viabile, cunoștințele științifice și competențele metodologice nu sunt suficiente. În practică este necesar ca evaluatorul să aibă capacitatea de a lucra într-o echipă și a ține cont echitabil de părerile tuturor părților interesate, cu perspective și interese diferite. Acest lucru este valabil cu atât mai mult atunci când este vorba de evaluări formative sau participative. Adesea, evaluatorii lucrează într-o cultură care le este străină, astfel încât ar trebui să aibă, de asemenea, abilități de autorefecție pentru a-și determina propria poziție. Din acest motiv, abilitățile organizatorice sunt esențiale pentru a planifica și gestiona o evaluare și pentru a se asigura că aceasta se desfășoară în mod profesionist. Capacitatea de a elabora o întrebare de evaluare viabilă, de a utiliza logica programului pentru a înțelege modul de funcționare cauzală a obiectului evaluării, de a aplica o abordare de evaluare adecvată

problemei, un concept metodologic și de proiectare adecvat pentru a asigura o evaluare și o interpretare profesională rezultatelor, de a elabora un raport de evaluare util pentru părțile interesate reprezintă competențe esențiale pentru evaluatori. Toate acestea necesită o înțelegere de bază a relațiilor dintre obiectul evaluării, întrebare, concepte și metode, ceea ce presupune cunoștințe de bază extinse în domeniul științelor educației și al evaluării. Competențele contextuale sunt, de asemenea, importante. Pentru evaluarea adecvată a unui proiect educațional sunt necesare cunoștințe specifice în funcție de subiect, sector și context general. Dacă evaluatorii nu dispun de toate competențele necesare, este recomandabil să se formeze echipe de evaluare cu competențe complementare. Prin cooperare pentru dezvoltare, competențele lipsă pe anumite aspecte sunt completate de experți în aceste domenii. Pentru a consolida expertiza evaluatorilor locali în materie de evaluare, partenerii de dezvoltare practică măsoară dezvoltarea a capacităților și sprijină procesele de evaluare prin implicarea experților externi și cei naționali, sau crearea echipelor dintre experți seniori și cei juniori. Toate aceste măsuri au scopul de a consolida capacitățile specialiștilor care activează în acest domeniu.

Proiectele educaționale au ca bază de pornire premisa că educația de calitate presupune aplicarea diversității prin abordarea diferențiată, prin implicarea activă a elevilor, profesorilor de diferite specialități, părinților, instituțiilor școlare, societății civile, dar și altor parteneri educaționali. Orice proiect educațional presupune o schimbare prin soluționarea unor probleme identificate. Schimbarea poate viza atât obiectul proiectului, cât și subiectul – persoanele implicate. În cazul resurselor umane, schimbarea vizează dezvoltarea valorilor, aptitudinilor, comportamentelor, etc.

Principalele funcții ale evaluării proiectelor educaționale sunt de [2, p. 7]:

- *învățare* – oferă recomandări practice celor implicați;
- *direcționare* – oferă orientare necesară pentru procesul decizional și contribuie la programarea politicile viitoare;
- *control* – verifică respectarea regulilor stabilite;
- *furnizarea informației* – oferă informații managementului de proiect și opiniei publice;
- *legitimizare* – justifică utilizarea bunurilor;
- *sporire a responsabilității* – disciplinează echipa pentru implementarea proiectului;
- *mediere* – interconectează părțile interesate.

Evaluarea trebuie privită ca pe o oportunitate pentru o participare extinsă a părților interesate și de pluralitate a opiniilor. Acest lucru elimină distincția dintre diferite funcții din cadrul proiectului evaluat și duce la conștientizarea propriilor acțiuni, sugestii de schimbare și apariția unor soluții comune de îmbunătățire constatată, devenind un imbold de reflecție profundă. În prezent, mulți evaluatori prin metodologiile de evaluare utilizate încearcă să asigure participarea părților interesate, deși nu este elementul dominant, doar că în grade diferite. O evaluare realizată în mod profesionist se caracterizează prin faptul că respectă anumite standarde.

Cu certitudine, evaluarea proiectului este un proces complex, consumator de resurse, repetitiv, dar care constituie singura modalitate eficientă de măsurare a succesului implementării proiectului. Scopul principal al evaluării proiectelor educaționale este de a oferi feedback în ce privește rezultatele și de a informa factorii de decizie despre eficacitatea, eficiența, impactul și sustenabilitatea proiectului.

Un proces de evaluare a proiectului cuprinde trei faze (planificarea și organizarea evaluării, evaluarea propriu zisă și activități post-evaluative) pe parcursul cărora se desfășoară un sistem de acțiuni, cum ar fi de:

- *informare*: (cantitativă: constatativă, stocată; calitativă: prelucrată, procesată);
- *evaluare propriu-zisă*: (evaluare cantitativă, bazată pe operații de măsurare a rezultatelor proiectului; evaluare calitativă, bazată pe operații de apreciere a rezultatelor proiectului; evaluare operațională, bazată pe operații de deciziune evaluativă necesară pentru desfășurarea ulterioară a proiectului/ activități post-proiect);
- *comunicare*: (comunicarea constatativă, bazată pe operații de consemnare a rezultatelor; comunicarea anticipativă, bazată pe operații de elaborare a recomandărilor, pentru corecție-ameliorare-perfecționare-ajustare -reformare).

Fiecare document de proiect, elaborat în faza de planificare și propus spre finanțare, conține componenta de evaluare, care include atât determinări ale conceptului, cât și criteriile de evaluare. Evaluarea este un proces de învățare, care dezvoltă competențe tuturor celor implicați. Evaluarea ajută participanții să își eficientizeze activitatea și rezultatele prin autoevaluare și reflecție. În procesul de evaluare se pune accent pe promovarea unei culturi de învățare. Ea arată dacă activitățile planificate inițial au urmat cursul: resurse umane – timp – resurse financiare – rezultate.

Evaluarea este o activitate de echipă, iar în scopul ameliorării comunicării și colaborării pe parcursului implementării proiectului este necesară o înțelegere a termenilor, strategiilor și modelelor teoretice de către toți cei implicați.

O condiție de bază în asigurarea calității procesului de evaluare a proiectelor educaționale reprezintă competența evaluatorului. Evaluatorul ar trebui să explice clar scopurile evaluării, iar evaluarea să analizeze consensul, claritatea și implicarea acestora, luând în considerare următoarele elemente [5, p. 1-3]:

- *Justificarea proiectului* – demonstrată prin analiza de nevoi;
- *Obiectivele proiectului* – expuse clar, precis și în concordanță cu nevoile identificate;
- *Descrierea activităților* – clare, tangibile și în concordanță cu obiectivele stabilite;
- *Relevanța proiectului* – pentru dezvoltarea instituției (coerența proiectului cu filosofia programului în care se integrează) și direcțiile strategice a domeniului sectorial;
- *Rezultatele finale* – relevante proiectului implementat, cu potențial de transferabilitate în alte contexte educaționale;
- *Diseminare* – prin utilizarea planului de diseminare a rezultatelor proiectelor și a lecțiilor învățate de instituția implementatoare;
- *Evaluare și monitorizare* – prin utilizarea planului de evaluare/monitorizare a progresului proiectului, a impactului proiectului asupra elevilor, profesorilor;
- *Impactul proiectului* – asupra diferitelor categorii de beneficiari cărora li se adresează proiectul: elevi, profesori, instituții școlare, părinți, comunitate etc.

În procesul de evaluare a proiectelor educaționale, ca și în cazul altor proiecte se pune accent pe respectarea standardelor generale, și anume: *profesionalism, etică și integritate, claritate, confidențialitate, independență, raportare și utilizare* [7, p. 14].

- *Professionalism* – competențele evaluatorului sunt foarte importante în procesul de evaluare. Evaluatorul trebuie să fie un profesionist și să dețină studii în domeniu, experiență educațională și profesională. Evaluatorul este responsabil de calitatea produsului livrat.

- *Etică și integritate* – transparența procesului de evaluare în conformitate cu legislația garantează calitatea produsului final.

- *Claritate* – evaluatorul are responsabilitatea de a descrie clar tot procesul de evaluare. Contextul evaluării, resursele disponibile (financiare, de personal și tehnice) și obiectivul evaluării trebuie să fie făcute cunoscute tuturor celor implicați.

- *Confidențialitate* – pe tot parcursul evaluării, evaluatorul trebuie să se asigure ca datele cu caracter personal sunt protejate.

- *Independență* – evaluatorul trebuie să fie selectat printr-un proces competițional și să fie independent de autoritatea de management având o poziție neutră.

- *Raportare* – în raportul final, evaluatorul trebuie să aibă o poziție imparțială de expunere. Raportul trebuie să fie unul logic, conținând lecții învățate, concluzii justificate și recomandări care pot fi aplicate în practică.

- *Utilizare* – rezultatul unei evaluări presupune ca recomandările identificate să fie utile pentru cei implicați.

Rezultatele evaluării proiectelor educaționale trebuie să stea la baza luării deciziilor pentru îmbunătățirea procesului de management, de implementare, de cooperare. Raportarea și comunicarea rezultatelor unei evaluări au o importanță deosebită. În acest context, trebuie să se țină cont de următoarele principii:

- Pentru a spori utilitatea evaluării, rezultatele trebuie comunicate într-un mod în care ar răspunde nevoilor părților interesate. Părțile interesate au un impact fundamental în materie de sustenabilitate.

- Lecțiile învățate, concluziile și recomandările trebuie să fie clare, la obiect și bine focusate. Recomandările trebuie să fie argumentate, realiste și necesare intervenției.

- Rezultatele evaluării trebuie să fie comunicate părților interesate, prin metode cum ar fi: raportul scris, rezumat al raportului, prospect cu prezentarea ilustrativă a punctelor principale, articol în presă, publicații de specialitate, referințe în cadrul programului educațional sau pe site-ul instituției. Rezultatul evaluării ajută instituțiile implementatoare să-și definească strategia, obiectivele, indicatorii de măsurare și raportarea celor mai importante aspecte părților interesate. Un raport de evaluare trebuie să includă recomandări privind îmbunătățirea derulării proiectului educațional. Gradul de obligativitate a recomandărilor evaluării este direct proporțional cu precizia rezultatelor.

O evaluare profesionistă este prinsă într-o tensiune dintre științificitate și utilitate. Pe de o parte, evaluarea face parte din științele sociale empirice și trebuie să respecte regulile și standardele acestora. Pe de altă parte, evaluarea urmărește să furnizeze rezultate utilizabile pentru îmbunătățirea practicii sociale. Acest aspect al evaluării și al orientării spre utilizare este o condiție prealabilă esențială pentru ca evaluarea să fie utilă. Din acest motiv, evaluările nu pot fi reduse la afirmații pur științifice, ci sunt întotdeauna orientate simultan către interesele și nevoile de informare ale celor care le inițiază, le comandă sau sunt afectați de ele. De regulă, obiectivul principal este de a utiliza metode și rezultate științifice pentru a le face utilizabile în aplicarea metodologică. Măsura în care exigențele metodologice științifice în ceea ce privește

obținerea de cunoștințe cât mai obiectiv posibil pot fi reduse în favoarea generării de cunoștințe practice rămâne o întrebare controversată și nu poate primi un răspuns general, ci doar de la caz la caz. Cu toate acestea, este clar că, în practică, sunt utilizate frecvent soluții suboptimale din perspectiva științelor sociale. Astfel, evaluarea se caracterizează printr-o „dualitate” specială, care se exprimă prin faptul că, pe de o parte, face parte din cercetarea socială empirică și utilizează teoriile și metodele acesteia, dar, pe de altă parte, face parte și din managementul programelor și din procesele politice, pe care le influențează prin rezultatele sale. În calitate de instrument de luare a deciziilor, este parțial expus unor cerințe neștiințifice. Datorită caracterului său dual, în cursul dezvoltării evaluării au apărut diferite abordări teoretico-metodologice. Acestea sunt fie orientate mai mult spre standarde științifice, fie mai mult spre cerințele clientului sau spre nevoile grupurilor țintă.

Evaluările contribuie la:

- generarea cunoștințelor pentru a determina dacă strategiile, programele sau proiectele funcționează așa cum au fost planificate.
- optimizarea proceselor de luare a deciziilor, de învățare și de gestionare pentru a contribui în mod continuu la îmbunătățirea societății.
- efectuarea controalelor pentru a verifica dacă obiectivele au fost atinse și dacă resursele au fost utilizate în mod eficace și eficient.
- crearea transparenței prin legitimarea acțiunilor administrative și strategice.

În final, rezultatele evaluării trebuie să fie asumate atât de către instituția/entitatea/persoana evaluată (pentru inițierea / continuarea / reorientarea procedurilor de dezvoltare), cât și de către evaluator (pentru îmbunătățirea metodologiei, a instrumentelor de evaluare, pentru fundamentarea politicilor și strategiilor de dezvoltare).

Bibliografie:

1. CUCOȘ, C. *Teoria și metodologia evaluării*. București: Editura Polirom, 2008, ISBN: 978-973-46-0936-9
2. CUCIUREANU Gh. *Cadrul metodologic pentru evaluarea proiectelor și programelor de cercetare-dezvoltare în Republica Moldova*, Chișinău 2014. Disponibil la: https://idsi.md/files/file/Cadrul_metodologic_Glosar_final.pdf
3. GORAȘ-POSTICĂ V. *Teoria și metodologia proiectelor educaționale*. Chișinău: CEP USM, 2011.
4. UCEANU M. *Evaluarea programelor educaționale*. Grupul Școlar Industrial „Mecanică Fină” București. Disponibil la: https://www.academia.edu/21600029/Evaluarea_prog_educationale_1
5. VELEA L.S. *Evaluarea programelor sociale și/sau educationale*. București: Editura Agata, 2004. Disponibil la: http://www.tehne.ro/programe/evaluarea_programelor_educationale.htm
6. ELEVATE. *Set de recomandări pentru evaluarea proiectelor și programelor de cercetare-dezvoltare universitare*. Chișinău: Academy of Economic Studies of Moldova, 2016 Disponibil la: https://utm.md/wp-content/uploads/2021/06/Recommendation-for-university-research-management-and-talent-development_RO.pdf
7. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110112&lang=ro